

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

RA ./ riksåklagaren angående beslag

(Svea hovrätts beslut den 25 april 2023 i mål B 4019-23)

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd och begärt att riksåklagaren skyndsamt ska yttra sig över RAs överklagande.

Jag har inhämtat yttrande från Ekobrottsmyndigheten. Yttrandet bifogas.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens beslut.

Bakgrund

Jag hänvisar till vad Ekobrottsmyndigheten redogjort för vad avser bakgrunden till beslaget och hur det har hanterats.

För egen del sammanfattar jag händelseförloppet enligt det följande.

Den 15 september 2022 åtalades RA enligt följande gärningsbeskrivning:

Grovt penningtvättsbrott

RA har mottagit och därefter förvarat en Tesla, JFX39A, i syfte att dölja att bilen härrör från brott eller brottslig verksamhet eller otillbörligen främjat möjligheterna för någon att omsätta egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet. Det hände någon gång mellan den 19 november 2020 och den 9 december 2020 i Stockholm, Sverige eller på annan plats i landet.

Gärningen ska bedömas som grov eftersom den avsett betydande värden.

RA begick gärningen med uppsåt.

Lagrum: 3 § 1 st 1 p, 4 § och 5 § 1 st lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott

Penningtvättsförseelse

I andra hand har RA haft skäligen anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

Lagrum: 6 § 2 st lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott

Som särskilt yrkande angavs att en i beslag tagen personbil av märket Tesla, JFX39A, (uppskattat värde 700 000 kronor) skulle förverkas från RA enligt 9 § 1 p lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott (penningtvättslagen).

Vid huvudförhandling den 7 mars 2023 lade åklagaren ner åtalet vad avser penningtvättsförseelse på grund av preskription, varefter tingsrätten samma dag beslutade att skriva av målet såvitt avsåg frågan om ansvar för sådant brott.

Tingsrätten fann i dom den 22 mars 2023 det visat att det fordon som överlämnats till RA från hans son finansierats med medel som härrör från brottslig verksamhet, samt att sonen måste anses ha haft ett penningtvättsyfte med att överlämna fordonet till honom. Tingsrätten hänvisade därvid bl.a. till tingsrättens dom i mål B 825-21, där sonen dömdes för bedrägeribrott och det konstaterades att han saknat legala inkomster under ett flertal år. Domen avsåg 31 fall av grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning och medhjälp till grovt penningtvättsbrott och en påföljd om 4 års fängelse.

Vad gäller frågan om uppsåt ansåg tingsrätten det inte visat att RA känt till att det fordon han mottog härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller att sonens åtgärd (gåvan) haft ett penningtvättsyfte – vare sig med insiktsuppsåt eller likgiltighetsuppsåt. Därmed frikände tingsrätten RA från ansvar för grovt penningtvättsbrott och avlog yrkandet om förverkande av bilen, samt förordnade om att beslaget av bilen skulle hävas.

Den 27 mars 2023 överklagade åklagaren tingsrättens dom och yrkade samtidigt att hovrätten skulle ta bilen i beslag, även interimistiskt. Åklagaren anförde att tingsrätten funnit att det aktuella fordonet härrör från brottslig verksamhet och att det förelegat ett penningtvättsyfte med åtgärden att överlämna fordonet till RA. Som ny grund för förverkande och beslag åberopade åklagaren 36 kap. 14 § brottsbalken jämte 27 kap. 5 § rättegångsbalken.

Åklagaren anförde vidare:

RA har under alla förhållanden haft skälig anledning att anta att fordonet härrörde från brottslig verksamhet. På grund av preskription är det inte möjligt att utdöma påföljd för penningtvättsförseelse. Enligt 36 kap. 14 § brottsbalken 1 st är det emellertid ändå möjligt att förverka egendom på grund av brottet om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks, vilket är fallet i det aktuella målet. Enligt tredje stycket i samma paragraf får talan enligt första stycket endast väckas av åklagare om det är påkallat från allmän synpunkt. Med hänsyn till att Stockholms tingsrätt (i två olika domar) funnit att det aktuella fordonet införskaffats med medel som härrör från brottslig verksamhet vore det stötande om bilen inte förverkades. Talan är således påkallad från allmän synpunkt.

Hovrätten beslutade den 28 mars 2023 om interimistiskt beslag av bilen och den 25 april 2023 om beslag. Hovrätten har i det senare beslutet anført att personbilen skäligen kan antas komma att förklaras förverkad med stöd av 9 § lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott och 36 kap. 14 § brottsbalken. Vidare att förutsättningarna för att förordna om beslag även i övrigt är uppfyllda (27 kap. 1 och 5 §§ rättegångsbalken).

Överklagandet

RA har yrkat att beslaget ska hävas. Han har anfört att han inte haft skäligen anledning att anta att bilen härrörde från brottslig verksamhet och han har också ifrågasatt påståendet att bilen införskaffats med medel som härrör från brottslig verksamhet. Skäl att förverka bilen finns därför inte och det kan inte heller skäligen antas att bilen kan komma att förverkas.

Vidare menar RA att det under alla förhållanden är oproportionerligt att låta beslaget bestå. Bilen har varit i beslag under 2 år och 4 månader, vilket är en lång tid, som inte han kan lastas för. Bilen har minskat i värde under denna tid och han har heller inte kunnat använda sig av den, vilket har försvårat hans vardag, inte minst i och med hans besvär med höften. Dessutom är det oklart när målet kan förväntas få en slutlig prövning i hovrätten.

Grunder

Rättslig reglering

Utöver det som nämns i Ekobrottsmyndighetens yttrande vill jag anföra följande.

Förverkande

Enligt 9 § 1 st 1 p penningtvättslagen ska förverkande ske avseende pengar eller annan egendom som varit föremål för brott enligt lagen, om det inte är uppenbart oskäligt. Bestämmelsen ska tillämpas både på penningtvättsbrott enligt 3 § och penningtvättsförseelse enligt 6 §. Rekvisitet ”uppenbart oskäligt” innebär bl.a. att det ska beaktas vilket värde egendomen har i förhållande till brottets straffvärde och den ekonomiska situationen hos den som begått brottet. Vidare bör vid oaktsamhetsbrott förverkande kunna underlåtas i fler fall än när det gäller uppsåtligt brott (se prop. 2013/14:121 s. 117).

Enligt 36 kap. 14 § får förverkande ske även i det fall påföljd för brottet inte längre kan dömas ut, ifall den brottslige avlidit eller om åtalspreskription inträtt. Förutsättningen för förverkande på denna grund är att stämning i ett mål om detta delgetts inom fem år från det brottet begicks. En ytterligare förutsättning är att en talan av åklagare får väckas endast om det är påkallat från allmän synpunkt.

Vidare föreskrivs i tredje stycket att vad som sägs i 35 kap. 3 § brottsbalken ska ha motsvarande tillämpning.

Bestämmelsen i 36 kap. 14 § brottsbalken är tillämplig även på förverkande enligt 9 § penningtvättslagen (se Bäcklund m.fl., Brottsbalken [version 22, 2023, JUNO], kommentaren till 36 kap. 14 §).

I NJA 1994 s. 404 som gällde åtal för uppsåtligt brott mot dåvarande lagen om värdepappersmarknaden, kom Högsta domstolen fram till att den brottsliga

gärningen var att bedöma som brott av normalgraden och inte grovt brott och att brottet därmed var preskriberat. Högsta domstolen prövade därefter förverkandeyrkandet med tillämpning av 36 kap. 14 § brottsbalken, utan att denna rättsliga grund för förverkande åberopats av riksåklagaren, av vad som framgår av referatet.

Beslag

Ett föremål får enligt 27 kap. 1 § 1 st 3 p tas i beslag om det skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott.

Det är allmänt vedertaget att åklagaren är bunden av rättens ställningstagande i frågan om beslag om inte några nya omständigheter har tillkommit (se Gunnell Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel [JUNO Version V] s. 168 etc.).

Däremot anses högre rätt kunna besluta om beslag efter det att ett beslag hävts vid en frikännande dom i underrätten. I kommentaren till Rättegångsbalken anförts: ”Det beslagtagna föremålet ska lämnas ut enligt 8 a §, om beslaget hävs. Polis och åklagare kan inte ta föremålet i beslag på nytt utan att det har inträffat nya omständigheter (jfr JO 2007/08 s. 66 samt JO 1959 s. 157 och JO 1978/79 s. 33). Vid överklagande av en dom i målet kan åklagaren dock begära att den högre rätten beslutar om ett nytt beslag (se t.ex. det i kommentaren till 14 § behandlade rättsfallet NJA 1987 s. 876 där, efter överklagande av en hovrätts frikännande dom, HD omedelbart beslutade om bevisbeslag men inte om reseförbud eller kvarstad” (Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. [JUNO version 94], kommentaren till 27 kap. 8 § 5 st).

Om talan om beslag väcks i högre rätt behöver enligt 27 kap. 14 § förhandling inte hållas.

Enligt 27 kap. 1 § 3 st får beslag beslutas endast om skälen för det uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (proportionalitetsprincipen).

Min bedömning

Frågan i målet handlar i allt väsentligt om beslag av bilen varit möjligt i hovrätten efter det att åtalet för penningtvättsförseelse lagts ned och uppsåtligt penningtvättsbrott ogillats av tingsrätten, yrkandet om förverkande avslagits och beslaget hävts.

När det gäller grunderna för min inställning i målet ansluter jag mig i stort till Ekobrottsmyndighetens uppfattning och vad myndigheten anför i sitt yttrande.

Jag vill för egen del anföra följande.

Beslag efter friande dom i tingsrätten

Åklagaren har i sitt överklagande av tingsrättens friande dom vidhållit sitt yrkande om förverkande och underställt frågan om att återigen ta bilen i beslag

till hovrätten för prövning. Som grund för förverkande – utöver förstahandsyrkandet avseende uppsåtligt brott – har åklagaren i hovrätten angett att RA haft skälig anledning anta att fordonet härrörde från brottslig verksamhet och att därför förverkande ska ske enligt 36 kap. 14 § brottsbalken med penningtvättsförseelse enligt 6 § 2 st penningtvättslagen som grund.

Eftersom yrkandet om förverkande delgetts RA inom fem år från det att brottet begicks är förutsättningen i 36 kap. 14 § 1 st uppfylld. I anledning av att åtalet mot RA för penningtvättsförseelse lagts ner och målet därefter avskrivits i den delen, skulle i och för sig kunna ifrågasättas vad detta betyder för bestämmelsen i 36 kap. 14 § 3 st om att 35 kap. 3 § brottsbalken ska ha motsvarande tillämpning. Vid ett första påseende skulle man kunna tolka det på det viset att delgivning av talan inte anses ha skett, eftersom åtalet för penningtvättsförseelse – som ju utgör grunden för att 36 kap. 14 § är tillämplig – lagts ner. Mot detta måste dock invändas att talan om förverkande väckts och delgetts RA och att denna talan kvarstår, låt vara att grunden för talan justerats.

Vidare har åklagaren gjort den prövning som förutsätts i bestämmelsens tredje stycke.

Vid dessa förhållanden är förutsättningarna för beslag i och för sig uppfyllda enligt 27 kap. 1 § 3 p rättegångsbalken.

Som jag redovisat ovan är det allmänt vedertaget att åklagaren inte kan besluta om beslag sedan en domstol hävt det i samband med frikännande dom, om inte nya omständigheter förebringats. En ny omständighet skulle exempelvis kunna vara att ny bevisning tillkommit till stöd för åtalet och att ett därmed förenat förverkande kommit i ett annat ljus. Däremot kan en rättslig grund för förverkandet som inte tidigare uppmärksammats svårligen betraktas som en ny omständighet.

I detta mål har åklagaren inte fattat beslut om beslag efter tingsrättens friande dom, utan överlämnat frågan till hovrätten. Enligt min mening krävs det inte att någon ny omständighet i nu avsedd mening åberopas för att hovrätten ska kunna besluta om beslag på nytt. I NJA 1987 s. 876 har Högsta domstolen bekräftat att överrätt kan besluta om beslag även om underrätten meddelat frikännande dom och som en följd härav hävt beslaget. I avgörandet var fråga om beslag som skäligen kunde antas ha betydelse för utredning om brott dvs. bevisbeslag. Det bör härvid noteras att den nuvarande ordningen att ett bevisbeslag som regel ska bestå till dess domen fått laga kraft infördes först 2016¹.

Fråga om att tillämpa 36 kap. 14 § brottsbalken har inte uppkommit i tingsrätten, även om förutsättningarna för detta faktiskt förelåg redan i samma stund som åtalspreskription inträdde och i vart fall kunde ha uppmärksammats i samband med att åtalet för penningtvättsförseelse lades ner. NJA 1994 s. 404 synes tala för att tingsrätten borde ha prövat förverkandeyrkandet även på denna grund, även om omständigheterna i detta mål inte är exakt likadana, då i mot-

¹ SFS 2016:546

sats till vad som gällde i det målet, åtalet för det brott som gör 36 kap. 14 § brottsbalken tillämplig i detta mål lagts ner. Jag kan emellertid inte se att detta har någon avgörande betydelse för hovrättens möjlighet att besluta om beslag. Det torde således vara tillräckligt att hovrätten på det föreliggande materialet och åberopade grunder konstaterat att egendomen skäligen kan antas vara förverkad på grund av brott. I NJA 1998 s. 246 godkände Högsta domstolen att häktning kunde ske efter frikännande dom i tingsrätten, då hovrätten gjort en annan rättslig bedömning av bestämmelserna om nödvärn och sålunda kommit fram till att sannolika skäl för misstanken förelåg. På likartat sätt har hovrätten i detta mål gjort en annan bedömning än tingsrätten avseende förutsättningarna för förverkande.

Proportionalitet, 27 kap. 1 § 3 st rättegångsbalken

Som framgår av Ekobrottsmyndighetens redogörelse har det varit fråga om en omfattande utredning där beslaget ingått och slutligen brutits ut för att hanteras i en separat förundersökning mot RA. Jag delar Ekobrottsmyndighetens bedömning att det inte är oproportionerligt att beslaget består.

Petra Lundh

Ola Löfgren

Bilaga:

Yttrande från Ekobrottsmyndigheten.

Kopia till:

Ekobrottsmyndigheten, Huvudkontoret, Överåklagarens kansli
Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Stockholm (EB-847-22)
Kammaråklagaren Nils Råby
Utvecklingscentrum

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Yttrande i Högsta domstolens mål Ö 3746-23 ang. beslag

Överklagat avgörande: Svea hovrätts beslut 2023-04-25, mål B 4019-23

(Riksåklagarens ärende AMR- 5003-23, Ekobrottsmyndighetens ärende EB-847-22)

Inledning

Högsta domstolen, som meddelat prövningstillstånd i målet, har förelagt riksåklagaren att inkomma med svarsskrivelse i målet.

Riksåklagaren har begärt att Ekobrottsmyndigheten ska yttra sig över överklagandet.

Inställning

Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning bör en ändring av hovrättens beslut bestridas.

Den rättsfråga som aktualiseras

Målet gäller huvudsakligen frågan under vilka förutsättningar en överrätt på nytt kan förordna om beslag efter en frikännande dom i underrätt.

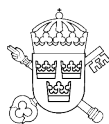
Bakgrund

En omfattande utredning inleddes under sommaren 2020 i en bolånehärva där åtta personer slutligen åtalades för grova bedrägerier medelst urkundsförfalskning, bokföringsbrott, penningtvättsbrott och näringspenningtvätt (EBMs ärende EB-3143-20). Efter ett större samordnat tillslag på ett stort antal adresser greps ett flertal personer som sedermera häktades med anledning av de omfattande brottsmisstankarna. I ärendet togs en personbil (en Tesla med reg.nummer JFX39A) i beslag den 2 februari 2021. Såvitt då var känt användes bilen alltjämt av den i målet häktade YA. Fordonet var därför efterlyst. Även RA och NA (YAs far och mor) var häktade en kort tid för delaktighet i de misstänkta bedrägerierna.

Närmare om förundersökningen i EB-3143-20

Utredningen visade att ett stort antal personer under åren 2018 till 2020, som inte uppfyllde kreditgivares kriterier, beviljades bolån genom att på olika sätt lämna oriktiga uppgifter i sin ansökan. Utredningen visade att de s.k. bolånetagarna haft kontakt med en verksamhet, en näringsverksamhet som haft en företagsstruktur, som hjälpt låntagarna upprätta handlingar och annan information med oriktiga uppgifter i syfte att lämna vidare till banken.

Bankerna utsattes på detta sätt för en större kreditrisk än vad banken hade att räkna med. Finansieringen skedde med bolån som beviljats pga. oriktiga uppgifter. Verksamheten vände sig framför allt till rysktalande bolånesökande i Sverige via annonser eller genom s.k. förmedlare. Det sammanlagt utbetalda kreditbeloppet uppgår till något mer än 116 miljoner kr. Ersättningen för ett beviljat bolån låg vanligen på 100 000 kr eller däromkring.

Åtal väcktes den 14 oktober 2021 mot de personer som förmodades vara huvudmän i det aktuella brottsupplägget. Huvudmännens ansvar prövades av Stockholms tingsrätt i mål B 825-21. Huvudförhandling i målet hölls under perioden 2021-10-16 – 2021-12-22.

Övriga medmisstänkta i förundersökningen hanterades separerat i den mån utredningen ledde fram till lagföring. YAs far och mor, RA och NA, var misstänkta för grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning i ärende EB-3143-20. Misstanken prövades dock inte i samband med mål B 825-21 utan kvarstod fram till den 27 januari 2022 då åklagaren beslutade att inte väcka åtal. Av åklagarväsendets ärendehanteringssystem Cåbra kan utläsas att en medmisstänkt beträffande samma brottsmisstanke lagfördes genom ett godkänt strafföreläggande.

Tingsrättens dom i mål B 825-21 (avseende åtalet mot bl.a. YA)

Dom i mål B 825-21 meddelades den 16 februari 2022. Åtalet avser bl.a. 54 fall av grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning samt grovt penningtvättsbrott, näringspenningtvätt (grovt brott) och bokföringsbrott. Av de åtta tilltalade dömdes sju personer till fängelse mellan fem år och villkorlig dom med samhällstjänst/böter. En person friades helt.

Stockholms tingsrätt dömde YA för 31 fall av grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning och medhjälp till grovt penningtvättsbrott till fängelse i fyra år. I samband med åtalet mot YA väcktes talan om utvidgat förverkande avseende den beslagtagna bilen (p. 19 i stämningsansökan). Tingsrätten avlog dock yrkandet om förverkande och hävde beslaget av Teslan.

Av intresse är vad tingsrätten antecknat från åklagarnas sakframställning (se s. 33 i domen). Där framgår följande.

”I syfte att försvåra myndighetskontroller, dölja pengars ursprung och vem som är egentlig huvudman eller ägare, har ett antal identiteter utnyttjats. I utredningen om verksamheten har ett antal namn på utnyttjade identiteter varit återkommande. Identiteterna har stått som företrädare för olika bolag, på hyreskontrakt för de lokaler som verksamheten nyttjat, som ägare och försäkringstagare till olika fastigheter, *bilar* (EBMs kursivering), båtar, m.m. som kunnat kopplas till de tilltalade. De har, som ovan nämnts, också varit mottagare av ersättningar från bolånetagare.

De personer vars identitet har utnyttjats av verksamheten har varit EU-medborgare som antingen frivilligt vistats i Sverige eller tvingats hit av personer kopplade till verksamheten. När personen varit i Sverige har det ansökts om personnummer, öppnats bankkonton med tillhörande kontokort och BankID för personen. Samtliga handlingar, kort och bankdosor har sedan tagits om hand av verksamheten. Personen har därefter vanligen lämnat Sverige. I avlyssnade samtal har [KN] (huvudmannen för verksamheten; EBMs anmärkning) diskuterat behovet av att ta nya personer till Sverige för att kunna utnyttja deras identiteter.

Utredningen visade således med tydlighet att det fanns en verksamhet som var bolånetagarna behjälpliga med låneansökningar till olika banker. Det står vidare klart att bolånetagarna har betalat verksamheten viss ersättning för tjänsten. De utnyttjade identiteterna har använts som rena bulvaner för den nu aktuella verksamheten och även i övrigt (se tingsrättens dom s. 137f).

Av domen framgår också att separata förundersökningar bedrivits mot flertalet bolånetagare och att dessa antingen har lagförts för grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning genom godkända strafförelägganden eller genom att åtal väckts i separata mål.

När det gäller den beslagtagna bilen konstaterade tingsrätten följande (domen s. 209).

Det står klart att Teslan först har köpts och ägts av [YA]. Att han saknat legala medel för att köpa en så dyr bil är utrett. Det är därmed i och för sig klart mera sannolikt att Teslan härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Ett yrkande om förverkande av Teslans värde hade då i och för sig kunnat bifallas mot [YA]. Teslan har sedermera, i vart fall formellt, överlåtit genom gåva till [YAs] far [RA]. Bilen har registrerats på [RA] i fordonsregistret och ett gåvobrev upprättat mellan parterna har uppvisats i målet.

Därefter uttalade tingsrätten (s. 210).

Enligt 36 kap. 5 a § brottsbalken kan förverkande enligt 36 kap. 1 b § av utbyte av brottslig verksamhet även ske från den som erhållit egendomen genom gåva. Om gåvotagaren inte är åtalad för det förverkandeutlösande brottet förs en talan mot denne enligt lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. Yrkandet om förverkande av Teslan har endast framställts mot [YA] och åklagarna gör gällande att han alltjämt är att anse som ägare till Teslan eftersom gåvan till [RA] i själva verket varit en så kallad skenrättshandling.

Även vid ett yrkande om sakförverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken ankommer det på åklagarna att styrka att gärningsmannen eller annan medverkande mot vilken yrkandet riktas är ägare av den egendom som yrkas förverkad. Bevislätnaden tar endast sikte på den omständigheten att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet. [YA] har redogjort för bakgrunden till att han överlåtit Teslan till sin far. Detta skedde också innan han greps eller delgavs misstanke om brott. Någon konkret bevisning som motsäger hans uppgifter har inte lagts fram. Yrkandet om förverkande ska därmed avslås och beslaget av bilen hävas.

Det noteras här att det av RA åberopade gåvobrevet som återfinns i förundersökningen saknar namnunderskrifter (se s. 283 i fup).

RA invändningar om bilen i ärende EB-3143-20

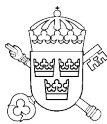
RA, som alltså är far till YA, gjorde i en beslagsförhandling den 28 december 2021 gällande att Teslan med registreringsnummer JFX39A tillhör honom (Stockholms tingsrätts mål B 825-21, ab 1338, Cåbra handling 3392). Beslagsförhandlingen ägde rum kort tid efter huvudförhandlingen men innan tingsrätten meddelade dom i målet.

Försvaret anförde att RA inte varit del av den huvudförhandling som Stockholms tingsrätt hållit i målet mot de åtta tilltalade och därför inte har fått möjlighet att yttra sig i frågan om bilen. Som grund för att beslaget skulle hävas anfördes, som också redovisades i tingsrättens dom, att RA fått bilen i gåva av sin son YA och att bilen finansierats med pengar som inte härrör sig från brottslig verksamhet. Frågan om äganderätten hade enligt RA betydelse för bedömningen huruvida beslaget är proportionerligt och om RA påverkades oproportionerligt hårt av beslaget.

Enligt åklagarna hade bilen tagits i beslag från YA då den köpts med medel som härrör från brottslig verksamhet. Åklagarna gjorde gällande att bilen var en skengåva till RA.

I tingsrättens protokoll från beslagsförhandlingen antecknas åklagarnas inställning.

Om tingsrätten i domen den 16 februari 2022 skulle besluta att ogilla förverkandeyrkandet och häva beslaget av bilen kan åklagarna komma att begära att den tas i beslag på nytt, eftersom den i vart fall är föremål för penningtvättsbrott och då ska förverkas mot [RA]. Det finns således flera grunder för beslaget av bilen. Det är av betydelse för proportionaliteten att bilen var en gåva som [RA] innehade en mycket kort tid innan han bestämde sig för att sälja den. (Tingsrättens ab 1338)

Tingsrätten fastställde 2021-12-28 beslaget av bilen och antecknade att åtal i målet är väckt och att yrkande om förverkande av bilen gjorts av åklagare. RA överklagade tingsrättens beslut till Svea hovrätt som i mål Ö 773-22 avslag överklagandet i beslut daterat 2022-01-19 (Cåbra handling 3419). Därefter överklagade RA hovrättens beslut till Högsta domstolen.

Eftersom Stockholms tingsrätt meddelade dom den 16 februari 2022 och hävde beslaget antecknades i Högsta domstolens beslut endast att överklagandet inte föranledde någon åtgärd. Högsta domstolen avskrev målet från vidare handläggning (beslut i mål Ö 977-22 daterat 2022-02-17, Cåbra handling 3621).

Närmare om förundersökningen i EB-847-22 (avseende ny misstanke mot RA)

Samma dag som Stockholms tingsrätt i domen i mål B 825-21 hävde beslaget av Teslan meddelade åklagaren ett nytt beslut om att åter ta bilen i beslag; denna gång i Ekobrottsmyndigheten ärende EB-847-22 (Cåbra handling 1). Att ett nytt ärende registrerades i Cåbra och att bilen togs i beslag på nytt motiverades med att uppgifter i utredningen EB-3143-20 medfört att RA kunde misstänkas för grovt penningtvättsbrott genom den skenöverlåtelse som åklagarna ansåg hade skett (Cåbra handling 5 och 7). RA underrättades om beslaget (Cåbra handling 3). Beslutet att ta bilen i beslag meddelades i beslagsprotokoll som erhöll beslagsnummer, 2022-9000-BG154.1 (Cåbra handling 47, se fup s. 356).

RA begärde beslagsförhandling. Tingsrätten genomförde beslagsförhandling vid två tillfällen (2022-05-02 och 2022-05-24). Vid båda tillfällena beslutade tingsrätten att beslaget av Teslan skulle bestå (tingsrättens ab 33 och 41, Cåbra handling 18 och 26).

Förundersökningen om grovt penningtvättsbrott slutfördes därefter och redovisades till RA och försvararen i juni 2022. Åtal för grovt penningtvättsbrott väcktes den 15 september 2022 (Cåbra handling 54). I stämmingsansökan yrkades att Teslan skulle förverkas.

Tingsrättens dom i mål B 3076-22 (åtalet mot RA avseende grovt penningtvättsbrott)

Stockholms tingsrätt meddelade dom den 22 mars 2023 i mål B 3076-22. RA frikändes från ansvar för grovt penningtvättsbrott med motiveringen att det inte var visat att RA hade känt till att det fordon han mottog som gåva härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att sonen YAs åtgärd genom gåvan haft ett penningtvättssyfte. Mot den bakgrunden ansåg tingsrätten inte att RA haft vare sig insiktsuppsåt eller likgiltighetsuppsåt i förhållande till dessa omständigheter (se tingsrättens dom i mål B 3076-22 s. 6, Cåbra handling 61).

Av intresse är att tingsrätten trots denna slutsats konstaterade att YA saknat legala inkomster under ett flertal år och att det kan hållas för visst att YA saknat möjligheter att med legala medel finansiera inköp av Teslan med annat än medel som härrör från den brottsliga verksamhet som denne dömts för. Att domen i mål B 825-21 överklagats av YA förändrade inte tingsrättens bedömning vad gäller frågan om YA ansvar. Tingsrätten konstaterade vidare att det av avlyssnat samtal mellan YA och modern NA framgår att YA har berättat att Teslan ska skrivas över på RA. Mot denna bakgrund fann tingsrätten det styrkt att YA måste anses ha haft ett penningtvättssyfte med åtgärden att överlämna fordonet ("skriva över") fordonet till RA, i synnerhet som YA även under samtalet redogjort för sina ekonomiska förhållanden. Tingsrätten drog slutsatsen att de ekonomiska förhållandena torde avse YAs brottsvinster.

Däremot godtog tingsrätten RAs uppgifter om att han inte överhört samtalet eller diskuterat innehållet i samtalet som innebar att Teslan sedan skrevs över till RA. Tingsrätten antecknade i denna del följande.

Av avskriften av det avlyssnade samtalet framgår att [RA] svarar varvid [YA] ber att telefonen ska överräckas till [NA]. Det finns inget i avskriften från avlyssningen som tyder på att det fortsatta samtalet mellan [YA] och [NA] sker med högtalare på. [RA] har hävdad att han inte var närvarande under samtalet efter att han överräckt telefonen till [NA] och att han inte heller närmare diskuterat med henne om innehållet i detta samtal. Någon utredning som motbevisar [RAs] uppgifter i denna del finns inte varför tingsrätten i den fortsatta prövningen utgår från att [RA] varken överhört samtalet eller diskuterat dess innehåll med [NA].

Denna omständighet, tillsammans med uppgiften att YA av tacksamhet valde att skänka en bil till sin far, var enligt tingsrätten inte så osannolik att rätten kunde bortse från RAs förklaring. Därmed ogillades åtalet för grovt penningtvättsbrott och tingsrätten fann att det saknades möjlighet att förverka fordonet. Beslaget av Teslan hävdades på nytt.

Hovrättens handläggning i respektive mål (B 3136-22 och B 4019-23)

Hovrättens mål B 3136-22

Den domde YA har yrkat att hovrätten ska ogilla åtalet avseende grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning och istället döma honom till ansvar i färre antal brott, samt ogilla åtalet avseende medhjälp till grovt penningtvättsbrott. I andra hand har YA yrkat att gärningarna ska rubriceras som bedrägerier av normalgraden respektive medhjälp till penningtvättsbrott av normalgraden i ett antal fall. Under alla förhållanden yrkas strafflindring.

Åklagaren har anslutningsöverklagat och yrkat att hovrätten skärper påföljden och utvisar YA. Den beslagtagna Teslan omnämns inte längre i detta mål. Huvudförhandling i det överklagade målet (mål B 825-21) kommer äga rum under tiden 2023-10-09 – 2023-12-14.

Hovrättens mål B 4019-23

Tingsrättens friande dom i mål B 3076-22, som meddelades den 22 mars 2023, överklagades av åklagaren som yrkade att hovrätten ska döma RA för grovt penningtvättsbrott och förverka Teslan. Överklagandehandlingen är daterad 2023-03-27 (Cåbra handling 63).

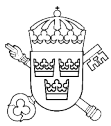
I överklagandet framställde åklagaren även ett yrkande om att hovrätten omedelbart och interimistiskt skulle förordna om beslag av Teslan utan att motparten hörs.

Som grund för överklagandet anförde åklagaren följande.

Tingsrätten har korrekt funnit att det aktuella fordonet härrör från brottslig verksamhet och att det förelagat ett penningtvätts syfte med åtgärden att överlämna fordonet till [RA]. Tingsrätten har emellertid felaktigt funnit att [RA] saknat erforderligt uppsåt för att kunna dömas för penningtvättsbrott och felaktigt hävt beslaget av fordonet.

Som ny grund för yrkandet att fordonet omedelbart ska tas i beslag och sedermera förverkas åberopas 36 kap 14 § brottsbalken jämte 27 kap 5 § rättegångsbalken.

[RA] har under alla förhållanden haft skälig anledning att anta att fordonet härrörde från brottslig verksamhet. På grund av preskription är det inte möjligt att utdöma påföljd för penningtvättsförseelse. Enligt 36 kap 14 § brottsbalken 1 st är det emellertid ändå möjligt att

förverka egendom på grund av brottet om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks, vilket är fallet i det aktuella målet. Enligt tredje stycket i samma paragraf får talan enligt första stycket endast väckas av åklagare om det är påkallat från allmän synpunkt. Med hänsyn till att Stockholms tingsrätt (i två olika domar) funnit att det aktuella fordonet införskaffats med medel som härrör från brottslig verksamhet vore det stötande om bilen inte förverkades. Talan är således påkallad från allmän synpunkt.

Svea hovrätt biföll i beslut, daterat 2023-03-28, åklagarens yrkande att den i målet aktuella Teslan interimistiskt skulle tas i beslag. I beslutet hänvisar hovrätten till beslagsnummer 2022-9000-BG154.1 (hovrättens aktbil 4, Cåbra handling 64). Som skäl för beslutet antecknade hovrätten att personbilen skäligen kan antas komma att förverkas med stöd av 9 § lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott och 36 kap. 14 § brottsbalken, varför den togs i beslag. Efter hovrättens interimistiska beslag upprättades ett nytt beslagsprotokoll; Teslan har därefter beslagsnummer 2023-9000-BG374 (Cåbra handling 65).

Efter hovrättens interimistiska beslag begärde RA att en beslagsförhandling skulle genomföras. Hovrätten avlog i beslut 2023-04-20 begäran om beslagsförhandling (hovrättens aktbil 12, Cåbra handling 69).

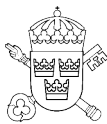
RA vidhöll uppfattningen att beslaget skulle hävas och efter viss skriftlig sammanfattning av RAs ståndpunkter jämte åklagarens svar meddelade Svea hovrätt ett nytt beslut i beslagsfrågan. Hovrätten förordnade i nytt beslut, daterat 2023-04-25, beslag av Teslan. Samtidigt därmed meddelade hovrätten att det interimistiska beslutet från den 28 mars 2023 inte längre skulle gälla. Upplysningsvis noteras att hovrätten antecknat det tidigare beslagsnumret som referens (hovrättens aktbil 21, Cåbra handling 75). Tid för huvudförhandling i målet är inte bestämd.

Målet i Högsta domstolen

Överklagandet

RA överklagade hovrättens beslut om beslag (hovrättens aktbil 21) och har vad gäller grunderna sammanfattningsvis anfört följande.

- Beslaget av personbil JFX39A verkställdes ursprungligen den 2 februari 2021 i den utredning som senare resulterade i Stockholms tingsrätts dom B 825-21. Bilen har i allt väsentligt varit tagen i beslag sedan dess.
- Personbilen togs sedan i beslag i Stockholms tingsrätts mål B 3076-22. Beslaget hävdades först i samband med att åtalet ogillades och RA frikändes från ansvar.
- Beslaget har bestått i över två år och fyra månader, trots att RA försökt driva frågan framåt genom att begära beslagsförhandling i både Stockholms tingsrätts mål B 825-21 och samma domstols mål B 3076-22.
- Skälen för tvångsmedlet uppväger inte det intrång och men som åtgärden innebär för RA med hänsyn till de omständigheter som RA redogjort för. I och med att det är oproportionerligt att låta beslaget bestå, varför beslaget ska hävas.

Den fråga som Högsta domstolen behöver ta ställning till

Svea hovrätt har som framgått i beslut, daterat 2023-04-25, på nytt förordnat om beslag av Teslan och då samtidigt upphävt det interimistiska beslutet från den 28 mars 2023.

Av särskilt intresse i detta mål är frågan om möjlighet till beslag i överrätt efter frikännande dom i underrätt, ävensom vad som i övrigt kan ha betydelse för beslaget, t.ex. överväganden om proportionalitet i ett fall som detta.

Av betydelse för prövningen är att brottsutbyte (även kallat brottsvinster), dvs. pengar eller egendom som någon tillskansat sig genom brott eller som kommer från brottslig verksamhet, i den här typen av omfattande och komplexa brottsutredningar ofta byter ägare eller skepnad just i syfte att kringgå de möjligheter som förverkandelagstiftningen ger.

Den sedan länge gällande restriktiva synen på fortsatt beslagshandling efter ogillad dom, och olika uppfattningar i förarbeten och doktrin i vilken utsträckning det kan tillåtas att en domstol förordnar om fortsatt beslag efter en ogillad dom, synes emellanåt medföra hinder i förhållande till de möjligheter som förverkandelagstiftningen numera ger.

Den rättsliga regleringen och praxis

Förutsättningarna för beslag

I 27 kap. rättegångsbalken anges bestämmelser om flera olika straffprocessuella tvångsmedel som kan sättas in under en förundersökning. Kapitelrubriken har omformulerats ett antal gånger (se bl.a. prop. 1988/89:124) för att den skulle ge bättre besked om kapitlets innehåll. På senare tid har rubriken ändrats 2012 och 2014. Senaste ändring skedde 2022 då kapitlet tillfördes bestämmelser om kopiering och biometrisk autentisering.

Av den inledande bestämmelsen i 27 kap. 1 § RB följer att förutsättningen för att ett beslag ska få ske måste det *skäligen kunna antas* att ettdera av fem fall föreligger. Beviskravet tillkom på föranstaltande av Lagrådet (NJA II 1933 s. 98) för att inte beslag ska äga rum på alltför lösa grunder. Se rättsfallet NJA 2005 s. 595 när det gäller osäkerhet om rättsfråga i samband med inhämtande av yttrande från EG-domstolen (jfr om beviskravet RH 1990:85). Något rättsligt stöd för att omhänderta föremål från en misstänkt eller annan för de i paragrafen angivna ändamålen vid sidan av beslagsreglerna finns inte (se JO 1996/97 s. 86, och JO 2006/07 s. 61 samt JO 2006-04-03; dnr 33902005; jfr JK 1994 s. 50).¹

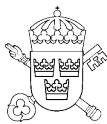
I paragrafens första stycke anges i punkterna 3 och 5, såvitt nu är av intresse, följande.

Ett föremål får tas i beslag om det skäligen kan antas ...

3. vara förverkat på grund av brott,
5. ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Föremålet behöver inte ha något ekonomiskt värde. Det saknar också betydelse vem som äger respektive besitter föremålet. Föremålet kan alltså innehas av annan än den misstänkte och

¹ Fitger m.fl., Kommentaren till rättegångsbalken, JUNO version 94, 27 kap 1 §, (besökt 2023-07-10).

förutsätter inte heller att viss person kan misstänkas för brottet.² Vidare gäller enligt paragrafen att tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Att föremålet enligt punkten 3 får tas i beslag om det kan antas bli förverkat på grund av brott avser sakförverkande. Vid värdeförverkande tillämpas reglerna i 26 kap. om kvarstad för säkerställande av betalningsanspråk. Bestämmelsen kan tillämpas på förverkande med direkt anknytning till ett konkret brott. Numera finns också viss möjlighet att förverka egendom som härrör från icke preciserad brottslig verksamhet, se prop. 2007/08:68. Se också NJA 1974 s. 553 och NJA 1993 s. 178 om förverkandebeslag.³

Regleringen i punkten 5, som avser förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken, infördes genom prop. 2007/08:68.⁴ Den införda regleringen om utbyte av brottslig verksamhet innebär att det vid viss allvarlig brottslighet ska vara möjligt att förverka inte bara utbyte av ett visst konkret brott, utan också utbyte av en inte närmare preciserad brottslig verksamhet. För sambandet mellan det som förverkas och den brottsliga verksamheten ska gälla ett sänkt beviskrav i förhållande till vad som i allmänhet gäller i brottmålsprocessen.⁵

Sedan en lagändring 2016 lyder bestämmelsen i 36 kap. 1 b § brottsbalken enligt följande.

Döms någon för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för ...

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

Lag (2016:486).

Det är en förutsättning för utvidgat förverkande på denna grund att någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer. Det är alltså tillräckligt att maximistraffet uppgår till den angivna nivån. Liksom tidigare saknar det betydelse om vederbörande döms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare. De lagändringar som skett har medfört att nya brott förts till kretsen av potentiellt förverkandeutlösande brott.⁶

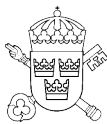
² Jfr SOU 1995:47 s. 353.

³ Lindberg, Rättegångsbalken (1942:740) 28 kap. 1 §, Karnov (JUNO), fotnot 1047, besökt 2023-07-12.

⁴ A.a. fotnot 1049, besökt 2023-07-12.

⁵ Prop. 2007/08:68 s. 1.

⁶ Prop 2015/16:155 s 39f.

Punkten 6 i bestämmelsen är ny och infördes genom en lagändring 2016. Enligt den nya sjätte punkten ska utvidgat förverkande kunna utlösas även av andra brott än dem som särskilt anges i övriga punkter i andra stycket. Förutsättningarna för detta är dels att det för brottet är föreskrivet fängelse i två år eller mer, dels att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Med brottslighet som utövats i organiserad form avses brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det aktuella brottet. Att brottet ska ha utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form innebär vidare att brottet ska ha haft ett naturligt samband med denna brottslighet. Det krävs dock inte att brottet begåtts av den eller dem som organiserat brottsligheten. För utvidgat förverkande enligt sjätte punkten krävs att gärningsmannens uppsåt täcker att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.⁷

I 27 kap. 1 § tredje stycket RB anges att tvångsmedel enligt detta kapitel bara får tillgripas om skälen som talar för åtgärden uppväger det intrång eller men som åtgärden innebär. Principen innebär att den som beslutar om en tvångsåtgärd i varje enskilt fall ska pröva om arten, styrkan, räckvidden och varaktigheten av ingripandet står i rimlig proportion till det önskade målet.

Av bestämmelsen i 8 § femte stycket framgår att rätten ska pröva om ett beslag fortfarande ska bestå när målet avgörs. I Karnov anges att beslag *som regel* ska hävas när åtalet eller ett yrkande om förverkande ogillas. Har domstolen försummat att i domen uttala sig om ett beslag anses beslaget ha förfallit.⁸

Förarbetsuttalanden som avser beslag vid målets avgörande (27 kap 8 § RB)

Det som anges i femte stycket *första meningen* omfattar samtliga beslagssituationer som är upptagna kapitlets första paragraf. Att kommentaren anger att beslag *som regel* ska hävas vid en ogillad dom talar för att undantag skulle kunna vara möjligt vid samtliga former av beslag, innebärande att det kan finnas situationer då frågan om beslag kan prövas på nytt.

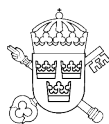
I förarbeten om godtrosförvärv anges emellertid under ett avsnitt om återställandebeslag att ett beslag alltid ska hävas när ogillande dom meddelas. Uttalandet hänvisar till Gärde m.fl., Nya rättegångsbalken, s. 361 och s. 369, samt JO:s ämbetsberättelse 1978/79 s. 28. Därefter anges i samma förarbete att ”*Utgångspunkten (EBMs kursivering) i gällande rätt är således att det inte är tillåtet att besluta om fortsatt beslag efter en frikännande dom*”.⁹

Frågan om rättens prövning av beslag i samband med dom har även behandlats i senare förarbeten. I propositionen om Förstärkt rättssäkerhet och effektivitet i förundersökningsförfarandet lade regeringen fram förslag om att bevisbeslag – oavsett utgången i målet – som huvudregel ska bestå till dess att domen fått laga kraft. Propositionen bygger på de slutsatser

⁷ Prop 2015/16:155 s 40.

⁸ Lindberg, Rättegångsbalken (1942:740) 28 kap. 1 §, Karnov (JUNO), fotnot 1076, besökt 2023-07-12.

⁹ Prop. 1997/98:168 s. 14.

Förundersökningsutredningen redovisade i slutbetänkandet Förundersökning - objektivitet, beslag, dokumentation m.m. (SOU 2011:45).¹⁰

I propositionen anges – med hänvisning till tidigare förarbetsuttalanden – att ogillas åtalet är den rådande rättsuppfattningen att beslag, oavsett grund, *alltid* ska hävas. Frågan om beslag ska bestå eller hävas vid frikännande dom har dock diskuterats – och även ifrågasatts – i flera sammanhang (se bland annat JO 1978/79 s. 29 f., JO 2001/02 s. 45 f., JO 2007/08 s. 66, SOU 1984:54 s. 244 f., SOU 1995:47 s. 436 f. och SOU 2011:45 s 309). Det huvudsakliga argumentet för att beslag ska hävas i samband med ogillat åtal har genom åren varit att rätten, i konsekvens med utgången i målet, inte ska hålla skuld- eller förverkandefrågan öppen genom att förordna om fortsatt beslag. Mot detta har argumenterats för att det i vissa situationer finns anledning att frångå denna uppfattning. Ett argument som uppmärksammades var risken att rättegångens genomförande i högre instans försvåras om bevismedel inte länge finns i behåll efter att ett bevisbeslag har hävts, till exempel om beviset undanskaffas eller förstörs efter återlämnandet.¹¹

Även Förundersökningsutredningen gav uttryck för att det allmänna intresset av en effektiv rättegångsordning inte gjorde sig lika gällande vid andra typer av beslag än de som skett i bevissyfte. Detta synes ha varit anledningen till att en skillnad mellan de olika beslagstyperna borde införas. Utredningen konstaterade dock att det i och för sig finns principiella argument mot att särbehandla bevisbeslagen i aktuellt avseende eftersom andra typer av pågående tvångsmedel ska upphöra i samband med att en friande dom meddelas enligt principen om att alla tvångsmedel bör behandlas på samma sätt.¹²

I Polisrättsutredningens betänkande – Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47) – konstaterades emellertid att det inte finns några särskilda regler som bekräftar uppfattningen att ett beslag alltid skall hävas då ogillande dom meddelas. Enligt utredningen har JO vid ett flertal tillfällen intagit ståndpunkten att en ogillad dom medför att ett beslag ska hävas. Såvitt kan utläsas av detta avsnitt har JO anmärkt att de synpunkter som ligger till grund för denna uppfattning särskilt borde gälla vid förverkandebeslag. Från åklagarhåll argumenterades det dock för att det kan vara meningslöst att överklaga ett ogillat förverkandeyrkande om föremålet i fråga har lämnats tillbaka. Utredningen konstaterade mot denna bakgrund att det kan finnas anledning att överväga om det bör införas regler om vad som bör gälla i det här avseendet.¹³

I förarbeten till 2016 års ändring av den aktuella bestämmelsen anges att det, förutom bevisbeslagen, även kan finnas andra intressen som bör kunna tillgodoses. Som exempel anges att även brottets allvar bör kunna beaktas.¹⁴ Direkt efter detta konstaterande förekommer ett uttalande som förefaller vara tvetydigt eller i varje fall oklart med vad som avses.

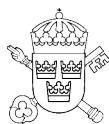
¹⁰ Prop 2015/16:68 s 26 och 47.

¹¹ Prop 2015/16:68 s 48.

¹² SOU 2011:45 s 315.

¹³ SOU 1995:47 s. 436.

¹⁴ Prop. 2015/16:68 s. 87.

Att det finns även andra grunder för beslaget än att föremålet skäligen kan antas ha betydelse för brottsutredningen saknar betydelse för bestämmelsens tillämplighet. Således ska till exempel ett föremål som har tagits i beslag såväl av utredningsskäl som i förverkandesyfte normalt bestå även om den sistnämnda grunden för beslag upphör därför att åtalet ogillats. Detsamma gäller vid fällande dom när föremål har tagits i beslag på flera grunder.

Det kan ifrågasättas om den hittills rådande rättsuppfattningen att beslag alltid ska hävas vid en ogillad dom har fullt stöd i motiven till rättegångsbalkens tillkomst. Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk (SOU 1938:44) synes ge en antydning om att det i en beslagsituation som den förevarande i aktuellt mål är möjligt att åklagare åter kan få en beslagsfråga prövad i högre instans under förutsättning att det sker i samband med att ett mål fullföljs till högre rätt.

I lagmotiven hänvisar Processlagberedningen bestämmelsen om beslagsförhandling till den ordning som gäller för reseförbud. Av bestämmelsen om reseförbud framgår att åklagaren inte efter den lägre rättens dom kan föra talan om reseförbud under annan förutsättning än att åklagaren fullföljer talan mot domen. Beträffande motiveringen till regleringen om reseförbud hänvisar Processlagberedningen till vad som anförts om den ordning som gäller för häktning.¹⁵ Av respektive stadgande följer att nytt beslut om tvångsmedel endast kan komma ifråga om åklagaren fullföljer talan mot den lägre rättens dom.

Praxis

De rättsfall som återges nedan är av intresse då de ger en uppfattning om vilka möjligheter en överrätt har att fatta tvångsmedelsbeslut till nackdel för en tilltalad. Här noteras att den tilltalades ansvar vid en inledande bedömning i överinstansen synes ha grundat sig på en (annan) rättslig bedömning.

NJA 1998 s. 246

Den aktuella frågan i rättsfallet var om häktning kunde ske i hovrätten efter en frikännande dom i tingsrätten.

Riksåklagaren anförde att den intressanta frågan var om högre rätt – sedan åklagaren överklagat en frikännande dom och framställt yrkande om häktning – kan besluta om häktning innan huvudförhandling hållits och utan att någon ny omständighet eller nytt bevis tillkommit.

Omständigheterna i detta fall var att hovrätten – först på handlingarna och därefter vid en häktningsförhandling – gjort en annan bedömning än tingsrätten av den tilltalades skuld, utan att något nytt material tillkommit.

I målet anförde riksåklagaren följande.

Det kan å ena sidan hävdas att utformningen av 24:21 RB visar att det egentligen inte finns något stöd i gällande rätt för att häkta en frikänd person. Det finns till och med ett förbud mot häktning för den instans som frikänner en tilltalad. Å andra sidan har lagstiftaren, enligt förarbetena, utgått ifrån att det skall vara möjligt att häkta frikända personer i högre rätt. Några bestämda anvisningar har dock inte givits i lagtext eller i motivuttalanden hur denna häktningsprövning skall gå till (jfr Torleif Bylund, Tvångsmedel, 1993 s 251ff).

¹⁵ SOU 1938:44 s. 310, 318 och 326 – där 27 kap. 14 § hänvisar till 25 kap. 8 § som i sin tur hänvisar till 24 kap. 20 §.

Hur har den i målet intressanta frågan lösts i rättspraxis? HD har i rättsfallen NJA 1973 s 157 och NJA 1987 s 876, som båda avser frågor om tvångsmedel i högre instans sedan en lägre instans frikänt den tilltalade, gjort vissa uttalanden. Enligt min mening är dessa emellertid inte sådana att de ger någon klar ledning för bedömningen av vad som egentligen krävs i en situation som den förevarande (jfr Bylund a a s 258f samt Ekelöf m fl, Rättegång, tredje häftet 1994, s 53).

I detta fall har HovR:n - innan huvudförhandling hållits - uppenbarligen gjort en annan bedömning än TR:n av de föreliggande omständigheterna i målet. HovR:n har dessutom värderat graden av [H-G Ls] skuld olika (från sannolika skäl i beslutet d 17 mars 1998 till övertygande bevisning i beslutet d 23 mars 1998). HovR:n har emellertid inte närmare utvecklat sina skäl.

Mot bakgrund av det jag nu anfört och med hänsyn till att TR:n enligt min mening gjort en uppenbart felaktig bedömning av omständigheterna anser jag att HovR:ns beslut att häkta [H-G L] är riktigt.

HD fattade därefter följande slutliga beslut.

HovR:n har inte hållit huvudförhandling i målet och någon ny utredning av större betydelse för häktningsfrågan har inte förekommit. I en sådan situation är det normalt inte möjligt att besluta om häktning (jfr NJA 1973 s 157). I förevarande fall måste emellertid HovR:n ha gjort en annan *rättslig bedömning (EBMs kursivering)* än TR:n beträffande [H-G Ls] invändning om nödvärn. Om HovR:n sålunda ansett att det redan på grund av de omständigheter som lagts till grund för TR:ns dom framgår att [H-G L] inte kan gå fri från ansvar med stöd av bestämmelserna om nödvärn, har HovR:n haft möjlighet att besluta om häktning. HD saknar anledning att göra en annan bedömning i nödvärnsfrågan.

På grund av det anförda får [H-G L] trots den frikännande domen anses på sannolika skäl misstänkt för i vart fall grov misshandel. Det finns inte anledning att ifrågasätta HovR:ns bedömning att det finns risk för att [H-G L] avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff och att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Överklagandet i häktningsfrågan skall därför lämnas utan bifall.

HD avslag den tilltalades överklagande i häktningsfrågan.

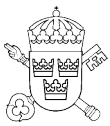
NJA 1987 s. 876

Även i detta rättsfall var det fråga om att riksåklagaren fullföljt en talan där en tilltalad frikänts. Bakgrunden var i korthet att tingsrätten dömde en person för grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning m.m. till fängelse i fyra år. Samtidigt därmed förordnade tingsrätten om kvarstad och beslag å vissa angivna handlingar samt meddelade reseförbud.

Hovrätten hävde reseförbudet innan domen meddelades. Därefter ogillade hovrätten åtalet varför även kvarstaden och beslagen hävdes.

Riksåklagaren sökte revision och yrkade dels att den tilltalade skulle dömas för grovt bedrägeri medelst urkundsförfalskning m.m., dels att HD omedelbart skulle meddela den tilltalade nytt reseförbud och förordna om kvarstad och beslag. I fråga om yrkandet om beslag angav riksåklagaren att visst angivet material hade betydelse för utredningen i målet.

HD lämnade riksåklagarens yrkande om reseförbud och kvarstad utan bifall. Den motivering som lämnades var att hovrätten hade ogillat åtalet mot den tilltalade eftersom han inte ansetts

överbevisad om att uppsåtligen ha vilselett banken och att det i målet inte hade förekommit någon omständighet som kunde medföra att den tilltalade skulle anses skäligen misstänkt för brott. Däremot fann HD att de handlingar som omfattas av riksåklagarens yrkande om beslag skäligen kunde antas ha betydelse för utredning om det brott som avses med åtalet.

HD biföll därför yrkandet om beslag.

NJA 2005 s. 595

I ett mål om förverkande av vin enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling jämförd med alkohollagen (1994:1738) hemställde HD hos EG-domstolen om förhandsavgörande beträffande tolkningen av vissa artiklar i EG-fördraget. Den fråga som var aktuell var huruvida vinet skulle vara underkastat beslag innan ett förhandsavgörande hade meddelats.

Såväl tingsrätt, hovrätt som HD hade tidigare förordnat att beslaget skulle bestå. HD konstaterade att förutsättningen för att de i beslag tagna kartongerna med vin ska vara underkastade beslag krävs enligt 27 kap. 1 § RB att det skäligen kan antas att vinet kommer att förklaras förverkat på grund av brott. Det stod klart att ett förverkande skulle kunna ske i enlighet med nationell rätt. Frågan i målet var om den svenska lagstiftningen i detta hänseende stod i överensstämmelse med EG-rättsliga regler.

Av intresse är att HD gav följande motivering till grund för sitt beslut.

I nuvarande läge framstår det inte som så osannolikt att den slutliga prövningen av målet resulterar i att förverkande sker att RB:s krav inte skall anses uppfyllt.

Skälen för ett fortsatt beslag får anses uppväga det intrång och men som åtgärden innebär för klagandena.

På grund av det anförda finner HD inte skäl att frånga sitt tidigare ställningstagande i beslagsfrågan. HD avslår därför yrkandet om att beslaget skall upphävas.

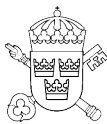
Här antecknas att det föreligger en skillnad jämfört med den fråga som är aktuell i detta mål; i rättsfallet finns det inte en ogillad dom där målet prövats av domstol i sin helhet och som skiljt saken ifrån sig. Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning kan rättsfallet ändå ge viss vägledning för bedömningen av den fråga som nu är aktuell.

RH 1990:85

Rättsfallet handlar om vilka krav som beträffande beslagsfrågan bör ställas på bevisningen. De närmare omständigheterna handlade om vad begreppet "yrkesmässig sjöfart" innebär vid import av ett skepp.

Även detta rättsfall skiljer sig åt jämfört med nu aktuellt fall eftersom *tingsrätten fastställde beslaget* av ett skepp där utgången i brottmålet var beroende av vad förvaltningsdomstol slutligen skulle komma fram till i frågan om den skatterättsliga innebörden av import för "yrkesmässig sjöfart" och den misstänktes avsikt med att införa skeppet till Sverige.

Hovrätten konstaterade att brottsmisstanken inte var särskilt väl underbyggd. Hovrätten uttalade därefter att "Det behöver den visserligen inte vara för att beslaget skall vara lagligen

motiverat, förutsatt att det likväl är skäl att räkna med att den fortsatta förundersökningen kan komma att bekräfta densamma”. Mot bakgrund av att den fortsatta prövningen av brottmålet, med hovrättens uttryck ”står och faller” med prövningen i förvaltningsdomstol och att den misstänktes avsikt med införseln inte var helt utredd, fann hovrätten att en sådan prognos om förundersökningen hade tillräckliga skäl för sig. Hovrätten fann att beslaget skulle bestå.

Doktrin

I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning, RÄV 2022:22, Beslag och genomsökning på distans, ges i avsnittet 7.3.2 *Särskilt om hanteringen när åtalet ogillas* en kortfattat redovisning av myndighetens uppfattning.

Ett ogillat åtal innebär oftast att beslaget eller beslagen hävs. Undantag gäller för bevisbeslag där beslagen ska bestå till dess att domen har vunnit laga kraft, om det inte finns särskilda skäl mot det (27 kap. 8 § femte stycket rättegångsbalken).

Har beslag hävts till följd av att åtalet ogillats, kan åklagaren inte utan nytillkomna omständigheter ta egendomen i beslag igen. Det kan inte heller avvaktas med att lämna ut beslaget enbart på grund av att exempelvis ett ogillat förverkandeyrkande har överklagats.

Är åklagaren angelägen om att egendomen ska finnas kvar i beslag och att yrkandet angående beslaget ska prövas på nytt mot den tilltalade, är alternativet att överklaga och framställa ett interimistiskt yrkande till hovrätten om att egendomen ska ta i beslag. Ett interimistiskt beslut från domstolen kan då förhindra att egendomen lämnas ut.

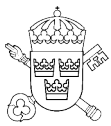
I den rättsliga vägledningen refereras ett JO-beslut som är av intresse för att belysa en situation där åklagaren inte ansågs ha hanterat beslagsfrågan med tillräcklig omsorg och noggrannhet (se JO 2007/08 s. 64, dnr 756-2005).

Ekobrottsmyndighetens bedömning

Efter tingsrättens dom i mål B 825-21, där YA fälldes till ansvar för en rad brott och beslaget av Teslan hävdades, beslutade åklagaren som framgått att inte väcka åtal för grovt bedrägeri mot RA eller hustrun. I stället inledde åklagaren förundersökning om grovt penningtvättsbrott mot RA med anledning uppgifter om ägarförhållanden m.m. som framkommit under utredningen mot de huvudmisstänkta i ärendet. Med ny brottsmisstanke som grund beslutade åklagaren att ta Teslan i beslag på nytt. Efter tingsrättens dom har beslaget ett nytt beslagsnummer för den fortsatta hanteringen. Den nya brottsmisstanken och inledande av förundersökning är sådana nytillkomna omständigheter som motiverar att bilen kan tas i beslag på nytt. Handläggningen har således till synes varit korrekt i enlighet med gällande regelverk.

Efter tingsrättens dom i mål B 3076-22, som meddelades den 22 mars 2023, överklagade åklagaren såväl domen som beslagsfrågan till Svea hovrätt. I överklagandet har åklagaren som grund för det interimistiska yrkandet att fordonet omedelbart ska tas i beslag och sedermera förverkas åberopat 36 kap 14 § brottsbalken jämte 27 kap 5 § rättegångsbalken.

I bestämmelsen i 36 kap. 14 § brottsbalken anges en möjlighet att förklara egendom förverkad i de situationer då det inte längre är möjligt att döma ut påföljd för ett brott. De i paragrafen närmare förutsättningarna för bestämmelsens tillämpning är uppfyllda. Stockholms tingsrätt har vidare – i två olika domar – funnit att det aktuella fordonet införskaffats med medel som härrör från brottslig verksamhet. Talan får därmed anses påkallad från allmän synpunkt.

Hovrättens beslut att först interimistiskt meddela beslut om beslag för att därefter åter pröva förutsättningarna för beslag efter det att RA invänt mot hovrättens interimistiska beslut har varit korrekt och i enlighet med gällande lagstiftning.

Då målet huvudsakligen avser frågan om möjlighet till beslag i överrätt efter frikännande dom i underrätt vill Ekobrottsmyndigheten göra följande anmärkning.

Åklagaren gör således alltjämt gällande att RA gjort sig skyldig till grovt penningtvättsbrott enligt den stämningsansökan som finns i målet. Eftersom det på grund av preskription inte längre är möjligt att utdöma påföljd för penningtvättsförseelse enligt stämningsansökans ansvarsyrkande i andra hand har åklagaren valt att utforma yrkandet enligt överklagandet ovan. Stämningsansökan återfinns i den överklagade domen som bilaga 1.

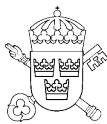
Av de redovisade förarbetsuttalandena ovan (som ofta hänvisar vidare till litteratur och tidigare JO-uttalanden) torde här ha framgått att det funnits diskussioner om vad gällande rätt egentligen säger om aktuell situation då ett beslag hävts av en underinstans och åklagaren fortsatt vill göra gällande ett (förverkande)beslag i samband med överklagande av domen.

Med den korta tid som stått till buds för ett yttrande i denna fråga har det inte varit möjligt att sammanfatta och analysera dessa uttalanden närmare. Såvitt Ekobrottsmyndigheten har uppfattat finns det dock inte någon reglering som uttryckligen förhindrar ett fortsatt beslag under förutsättning att det sker på det sätt som skett i nu aktuellt fall, dvs. att åklagaren omgående efter en ogillad dom överklagar domen och samtidigt begär att hovrätten *interimistiskt* ska pröva frågan om beslag. Det framgår av det nyss redovisade JO-uttalandet att åklagaren inte kan avvakta med att begära att föremålet ska tas i beslag på nytt först vid en huvudförhandling och underlåta att lämna ut föremålet om den person som friats i tingsrätten dessförinnan begär att få ut det i tingsrätten hävda beslaget. Det angivna JO-beslutet avser en signalpistol som använts vid ett mordförsök. Den allvarliga gärningen och att det var fråga om brottsverktyg får förmodas haft betydelse vid proportionalitetsbedömningen.

Det bör i sammanhanget noteras att bestämmelsen om förverkande i 36 kap. 14 § brottsbalken tillkom genom en lagändring 2016¹⁶. Ekobrottsmyndigheten gör därför den allmänna reflexionen att det på senare tid tillkommit nya förverkandemöjligheter medan beslagsregleringen – i de delar som här är aktuella vad gäller frågor om domstols handläggning av beslagsfrågor – är äldre, varför frågan om fortsatt beslag inte synes ha uppmärksammats i tillräcklig omfattning eller om det är ett (oredovisat) ställningstagande att *oavsett typ av beslag* i övrigt (dvs. utom fallen av bevisbeslag) ska beslagen alltid hävas när en tingsrätt i dom ogillar ett åtal. Här bortses alltså från det numera reglerade förhållandet med bevisbeslag.

Det antecknas vidare att de möjligheter som en modernare förverkandereglering ger har tillkommit genom regeringens uttalade ambition att de brottsutredande myndigheterna i allt större grad ”ska gå på pengarna och strypa brottsvinsterna” eftersom det är den ekonomiska förtjänsten som, mer än något annat, skapar incitamenten att begå brott.

¹⁶ SFS 2016:486.

Det kräver en förverkandelagstiftning som ger möjligheter att möta dagens utmaningar. Men då krävs också en tydlig och fungerande reglering av tvångsmedlen som i detta fall möjliggör att beslag får bestå. Annars försvinner brottsvinsterna.

Som framgått finns sedan lång tid i doktrin och förarbeten en uppfattning att ”alla typer av tvångsmedel ska behandlas lika”. Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning ter sig detta inkonsekvent då det redan finns en olikartad hantering av tvångsmedel. Förutom den nyss nämnda situationen med bevisbeslag kan nämnas häktningfallen. Det kanske inte är en helt jämförbar situation men en tidigare häktad som försatts på fri fot i avvaktan på tingsrätten dom kan efter åklagarens yrkande om häktning i hovrätten åter häktas om det finns skäl för det.

Förutsättningarna för bifall till ett förnyat tvångsmedelsyrkande i hovrätt hänger mera samman med en proportionalitetsbedömning och brottets allvar. Det ligger i sakens natur att åklagare i hovrätt endast yrkar en förnyad bedömning av ett ogillat tvångsmedel i tingsrätten om det finns starka skäl för en ny prövning. En förutsättning för bifall till ett tvångsmedelsyrkande i hovrätten är just att det är fråga om allvarligare fall av brott och att ingreppet står i proportion till vad som står att vinna med ett fortsatt tvångsmedel.

I åklagarens skrivelse till hovrätten innan domstolen förordande om beslag 2023-04-25 redovisar åklagaren följande omständigheter (hovrättens ab 19, Cårall handling 74).

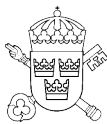
RA har mottagit en gåva av bil värd minst 700 000 kronor av sin då 30-åriga son som under flera års tid försörjt sig genom att begå bedrägerier. Han kunde i förhör i tingsrätten inte uppge var sonen arbetade eller vad han tjänade. Mindre än tre veckor efter gåvan gav han en annan person i uppdrag att sälja bilen åt honom och den överlämnades till en bilfirma. Av ett avlyssnat samtal framgår att syftet med gåvan var att dölja tillgångens ursprung och att RA närvarade när samtalet ägde rum.

RA gjorde inte anspråk på bilen förrän i slutet av år 2021, dvs. nästan ett år efter att den togs i beslag. Han tillfrågades om bilen under förundersökningen som bedrevs mot hans son, där han även själv var misstänkt initialt, och svarade då att han inte hade några kommentarer. Han undvek under lång tid att inkomma med erinran på förundersökningen avseende penningtvätt. Därefter har han undandragit sig delgivning av stämning från tingsrätten i vad som inte kan tolkas som annat än ett – framgångsrikt – försök att undandra sig lagföring för penningtvättsförseelse.

RA har sammantaget vidtagit penningtvättsåtgärder med en tillgång som härrör från brottslig verksamhet, vilket han haft insikt i. Under alla förhållanden har han haft skälig anledning att anta att egendomen hade ett brottsligt ursprung. Han har under långa perioder inte uppvisat det intresse för en skyndsam handläggning som nu tycks vara fallet. Beslaget ska således bestå.

Fordonet togs ursprungligen i beslag från en bilhandlare dit det lämnats för att säljas. Det finns mot den bakgrunden en överhängande risk att egendomen undanskaffas om den inte förordnas vara tagen i beslag. Åklagaren har till hovrätten uppgivit att fara i dröjsmål föreligger, varför hovrätten omedelbart bör förordna om att beslag ska gälla tills vidare.

Hovrätten har av allt att döma med hänsyn till risken för undanskaffande fattat beslutet utan att motparten först underrättats om yrkandet. Fordonet finns alltjämt hos Polismyndigheten och är därmed, för närvarande, tillgängligt för beslag.

Tingsrätten har motiverat den friande domen med att åklagaren inte visat att RA känt till att det fordon som RA mottagit som gåva härrör från brott eller brottslig verksamhet eller att sonen YAs åtgärd med gåvan haft ett penningtvättssyfte. Därefter antecknade tingsrätten följande.

Inte heller har åklagaren visat att det förelåg en för RA *synbar beaktansvärd risk (EBMs kursivering)* för att fordonet härrörde från brott eller brottslig verksamhet eller att YAs åtgärd haft ett penningtvättssyfte.

Mot tingsrättens bedömning ska ställas de uppgifter som åklagaren redogjort för i målet, se bl.a. punkten 10 i åberopad bevisning i stämningsansökan.

RA och hustrun NA var inledningsvis misstänkta för medverkan i den brottsliga verksamheten fram till dess huvudförhandling hölls mot de huvudmisstänkta. De häktades en kortare tid. RA och NA avfördes från utredningen som misstänkta för bedrägeribrott först efter att RA gjort anspråk på Teslan. Beslagsförhandlingen hölls *efter* huvudförhandlingen i mål B 825-21 *men innan* domen meddelades 2022-02-16. Att YA dömdes för ett flertal fall av grova bedrägerier medelst urkundsförfalskning och medhjälp till grovt penningtvättsbrott till ett långvarigt fängelsestraff kan således knappast ha undgått RA och hustrun. I två domar har tingsrätten (dvs. mål B 825-21 och B 3076-22) konstaterat att YA livnärt sig på brott. Att tingsrätten sedan i sistnämnda mål mot RA valde att bortse från dessa uppgifter är minst sagt anmärkningsvärt. Hovrättens beslut om beslag ska ses mot den bakgrunden.

Att RA inte skulle ha varit medveten om de omständigheter som legat till grund för gåvan är således helt uteslutet. Kommer hovrätten till en annan slutsats i skuldfrågan än tingsrätten vore det direkt stötande om bilen inte kan förverkas på grund av att beslaget hävts av tingsrätten. Med tanke på bilens värde är det proportionerligt att beslaget får bestå till dess målet är avgjort.

Det är Ekobrottsmyndighetens uppfattning att beslag ska kunna fortgå i ett fall som detta. Ekobrottsmyndigheten bestrider därför ändring av hovrättens beslut.

Detta yttrande har beslutats av överåklagare Katarina Tidén. Kansliåklagare Christer Dahlström har varit föredragande.

Katarina Tidén

Christer Dahlström

Kopia

Kammaråklagare Nils Råby
Registrator vid första ekobrottskammaren i Stockholm
Registrator vid Avdelningschefernas kansli